

„Aki tanul hülye, aki nem az is marad!”

Sajátos ismeretterjesztés az elmúlt évtizedekben

Az ismeretek terjesztése fogalom nyomon követhető az első írásformák megjelenésével a történelemi kezdetektől, de még az ezeket megelőző időkből is. Azt jelenti, hogy az információt, az információkból összeálló ismereteket nem elég felismerni, összefüggéseiket feltárni, rendszereiket megalkotni, egységeiket összeállítani, rögzíteni, hanem terjeszteni is kell. Terjeszteni is kell sok szempont miatt. Nem biztos, hogy „magára hagyva” eljut oda, ahová címezték, nem biztos, hogy mások felismerték, nem biztos, hogy megmarad. Márpedig az ismeretek második legfontosabb ismérve, a felhasználásuk mellett, hogy megmaradjanak, hogy felidézhetőek legyenek, hogy ne vesszenek el, mert akkor újra fel kell (lehet) fedezni őket.

Úgy gondolom az iskolarendszerű oktatás megjelenésével az ismeretek terjesztése fogalom sokrétűbbé vált. Ma már az ismeretterjesztés többnyire az a szervezett oktatáson túl mutató, a szervezett oktatás keretein kívül is zajló folyamat, amely az iskolai tanuláshoz, a felnőtt világban való eligazodáshoz nyújt ismereteket nagyon sok formában.

Ki, hogyan jut el odáig, hogy tudatosan próbáljon meg ismeretterjesztéssel foglalkozni? Nyilvánvalóan olyan helyzetbe kell kerülnie, hogy ezt megtapasztalhatta, megismerje, érdekes legyen számára. Ha pedig látja a hasznát, az eredményeit, kellő motivációt szerez az ilyen jellegű munkához. A legismertebb receptek a diák tanár kapcsolatokra vezethető vissza. Így van ez az én esetemben is.

Innen már úgy kell folytatnom, hogy már gyermekkoromban is..., de tényleg így kell folytatnom. Szüleim tanítottak, kiskorom óta járhattam a munkahelyükre: iskolába, gimnáziumba. Hamar megismertem a szertárak furcsa, de izgalmas levegőjét, a titokzatos eszközöket, az intézményekben zajló, sokszor estébe nyúló tevékenységeket.

Tíz éves korom körül már a Képes Történelem (a kötetét viszonylag gyorsan át tudtam tekinteni) könyvekből tanítottam a szobában az odaképzelt gyerekeknek általában vonalzóval hadonászva.

Ilyenkor persze a recept általában úgy folytatódik: kell egy tanár. Nos, nekem sok ilyen tanárom volt a szüleimen kívül, de legszívesebben az általános iskolai osztályfőnökömre gondolok, akihez nem kevesen szombaton is eljártunk rádiós szakkörre (adó-vevő kezelését tanultuk, ismerkedtünk a morze ábécével). Tegyük hozzá, akkor még szombaton is volt tanítás, és mi szombat délután szakköröztünk, azaz vettünk részt egyfajta ismeretterjesztésben. Többször gondoltam úgy, ez felesleges, mert a szakkör előtt könyvtárba jártam és az nagyon hiányzott. Amikor aztán Vlagyivosztokba, vagy Hawaira rádióztam, igen csak izgalmassá vált a dolog. A visszaigazoló lap elindította fantáziámat, böngésztem a térképeket, utána olvastam (akkoriban a szomszéd országokba sem lehetett könnyen átmenni). Persze nyertünk rádiós versenyeket (országos bajnokság) is. Ezek soha sem felejthető élmények.

Akadt más is. Felsősként ifjúsági vezetője voltam negyedikeseknek (sok-sok őrsi foglalkozásokat vezettem).

Aztán a középiskolában más világba cseppentem (egy kisvárosi gimnáziumba). Vetítettem (16mm-es filmek), az iskolarádiót vezettem, discokat szerveztem. Az információk átadása továbbra is vonzott, élveztem ennek a hatását, eredményeit.

Főiskolás koromban főiskolai újságokba írtam, közművelődési képzésben vettem részt. A pedagógus pályát sajátos szinten, kollégiumi nevelőtanárként kezdtem el. Megkockáztatom,

ez a leginkább ismeretterjesztő tanári vonulat, sok közművelődési feladattal. Elektrotechnikai szakkört vezettem, a Zalai Hírlapnak írtam, kirándulásokat szerveztem, túráztam a diákokkal.

1987-ben kerültem az Ady Endre Általános Iskolába (akkor még úgy hívták). Mindig teret és lehetőséget kaptam arra, hogy a tanítási órákon kívül is folytassak olyan tevékenységet, amit jónak, fontosnak tartok. Természetesnek tartottam, hogy elektrotechnikai szakkört szervezzek, kirándulásokat vezessek. Ilyenkor, sok alkalommal került sor olyan beszélgetésekre, amelyeken a diákok megfogalmazták igényeiket.

Érdeklődésük, kívánságaik nagyon eltérőek, de nagyon izgalmasak is voltak. Első közelítésben áttekinthetetlen kívánságműsört jelentettek számomra. Talán nem véletlen, hogy akkoriban foglalkoztam a családi legendárium egyik izgalmas alakjával. Apai nagyanyám nagybátyja Pápán volt tanár a híres Református Kollégiumban. A források szerint lenyűgöző életúttal a háta mögött, rajongó, országosan ismert tanítványok egész sorával. Életét, munkásságát tanulmányozva találok először a képzőtársaság fogalmával.

Erről röviden csak annyit: a XVIII. század végétől alakultak ezek a szerveződési formák az akkori iskolarendszer- mai gondolkodással úgy írható- középfokú, illetve felsőfokú képzési szakaszain. Hihetetlen rugalmas, egyértelműen hasznos, a szakemberek vélekedése szerint a társadalmi fejlődést segítő társaságok voltak. Később megjelent az önképzőkör fogalma és ma már ezeket a fogalmakat kicsit összemosszva használjuk: képzőtársaság, önképzőkör, irodalmi társaság....

Ezeket tanulmányozva, megismerve a róluk szóló leírásokat, a társaságok dokumentumait, nagyon sok tanulságos dolgot szűrtem le a forrásanyagból. Ezekhez kötve diákjaim megfogalmazott kívánságait, adódott a két dolog összekapcsolása. „Régi forma új tartalommal!”- ez lett a jelszavunk.

Ezek után 1991-ben akkori igazgatóm felajánlotta – ismerve ez irányú kutatásaimat – hogy a munkahelyemen hozzak létre képzőtársaságot. A legelején kellett kezdenem. Az volt az első kérdés: mi legyen a nevünk, hogyan írjuk le magunkat? A második: hogyan épüljön fel a szervezet?

A szervezést a gimnáziumi korosztályban kezdtük (intézményünk általános iskola és gimnázium), de az évek során az általános iskolai érdeklődésre reagálva, kibővítettük a tagok körét. A társaság alapszabálya szerint a tagság korosztálya 12 és 20 év között volt. Az alakuló ülésen még csak részben fogalmaztuk meg célkitűzéseinket, de később már elmondtuk a társaság céljai: *az önképzés, a tehetség gondozás, az ismeretterjesztés.*

Gondos előkészítés után 1991. november 11-én alakultunk meg. Az érdeklődő diákok javaslatára három csoport jött létre: *természettudományos, szerkesztőségi, művészeti.*

1991. december 13-án kihelyezett ülést tartottunk a Göcseji Múzeumban, ahol javaslatokat kaptunk társaságunk leendő nevével kapcsolatban. Hosszú vita után sem tudtunk dönteni, így írásos szavazással később döntöttük el nevünket. A szavazás eredményeként az *Izsák Imre Képzőtársaság* nevet választottuk. Szépen felépíthető lenne az a gondolat, hogy, akkor még az alig ismert Izsák Imrét kiemelkedő csillagászati tevékenysége miatt választottuk névadónak. Sokkal prózaibb azonban a valóság. Izsák Imre arcéle, fényképei lenyűgözték a többségében lányokból álló társaságot. De mit eredményezett ez? A név, úgy látszik, kötelezett valamennyire bennünket és egyre többen, ha nem is tömegével, fordultak diákjaink a csillagászat felé.

A következő közgyűlésre elkészült alapszabályunk, amely többek között kimondta: „a közgyűlés a döntéshozó szerv, amely évente ül össze”.

A hierarchikus felépítés lassan alakult ki, csúcán a *tanárelnök* állt, a vele együttműködő *tanár- és diáktitkárral*. Elsősorban ez a hármas képviselte a képzőtársaságot, tartotta a kapcsolatot a hozzájuk fordulókkal. A vezetés csúcsszerve az alapítvány megalakulása óta kevesebb jelentőséggel, kevesebb jogosítvánnyal bírt. A szekciók (csoportok) élén a *tanár- és*

diáksegítők álltak, akik közvetlenül a felmerülő feladatok, programok megvalósítását, irányítását végezték.

Ezt a vezetői kört egészítette ki tevékenységével a *fényképészek*, illetve a *jegyzőkönyvvezetők* csapata. A tisztségviselők alatt helyezkedett el a tagság, melyet akkor intézményünk 12-18 éves korosztályának 19-20%-a (173-182 fő) lehetett, a már említett három csoportban.

Működésünk tizenhét évben úgy építettük fel képzőtársaságunkat, hogy tevékenységeiben, céljaiban minél jobban megfeleljen a régi társaságok tevékenységi körének, céljainak. Tapasztalataink birtokában leírhatom, hogy tevékenységünk akkor bontakozott ki sokszínűen és eredményesen, amikor a két évszázad hagyományát minél inkább felelevenítettük. Elődeink tevékenységei közül egyedül csak a diákszínjátás hagyományát nem folytattuk, viszont a társaságok által végzett többi tevékenység valamilyen formában minket is jellemezett. Ebben a rövid ismertetésben akkor adhatom Képzőtársaságunkról a legteljesebb képet, ha tevékenységeink közül az ismeretterjesztés színtereit részletezem.

Ezek:

- *A diákelőadások*

Az elődök tevékenységét tekintve az *írásbeli értekezések* feladatának legjobban megfeleltethető programok a *diákelőadások* rendezvényei. Már az első ilyen esemény során kiderült, hogy az írásbeli munka fontos háttér munka, de az előadásokon is van hangsúly. Az első diákelőadásokat 1992 májusában rendeztük a működésünket meghatározó első tanév lezárásaként. A három bátortalan előadó a gimnazisták köréből került ki. Előadásaik a szó szoros értelmében még nem voltak előadások, inkább felolvasásként írhatnánk le őket. Tartalmilag sem nyújtott többet a tananyag ismeretanyagánál. A kedvező visszajelzések alapján mégis folytattuk az előadássorozatot.

1994-ben még megtartottuk (erről nincs feljegyzés) a soron következő diákelőadásokat, de aztán lassan-lassan eltűntek a tevékenységeink köréből. Valószínűleg a pályázati rendszerünk „nyomta agyon” e fontos kezdeményezést, hiszen a pályázatra hasonló munkákat, hasonló módon is be lehetett nyújtani.

- *A villamos gyűjteményünk*

Diákjaink részéről már 1991-ben elkezdődött egy spontán gyűjtés, melynek alapját a fizikaórán bemutatott néhány eszközöm és ezek történetének ismertetése adta. Gyűjtők és barátok segítségével 1992-ben már annyi eszköz állt rendelkezésünkre, hogy ezeket *A villamos fizika kezdetektől napjainkig* című kiállításon mutathattuk be.

1994-től több alkalommal is Nagykanizsára, Zalaszentgrótra vitték a gyűjteményt. 1996-ban olyannyira megnőtt a tárgyak és eszközök száma (akkor már 150 darab volt birtokunkban), hogy elhelyezésük egyre nagyobb problémát jelentett.

1997-től 2004-ig bizonyos darabok kiemelésével, bemutatásával jeleztük, hogy van egy ilyen ismeretterjesztő lehetőség, de a gyűjtemény mozgatása, kezelése nehézkessé vált. Az iskola rendelkezésre álló helyiségeit már kinőttük, így ez a feladat egyértelműen túlnőtt a képzőtársaságon. A kiállítások létrehozása óta jó kapcsolatot ápoltunk a Magyar Olajipari Múzeummal, amely egy szerződésben átvállalta a (már 298 darabból álló) gyűjtemény elhelyezését, karbantartását, esetleges kiállítását.

- *A tanulmányi kirándulások*

Az egyik legsikeresebb, leginkább motivált tevékenységünk. Először 1992 májusában

kirándultunk a Kis-Balatonhoz, amit aztán többször megismételtünk. Kirándulásainknak két csoportja alakult ki. Az egyik hét közben vagy hétvégén lebonyolított kiruccanás autóbusszal, vonattal, kerékpárral vagy gyalogosan. Ilyenkor a tanulmányi jelzőn volt a hangsúly, a tantárgyi ismereteket próbáltuk erősíteni. A másik a tanév utolsó hetében megszervezett (többnyire vonatos) kirándulás volt, amikor egymás jobb megismerésén, az összetartozás érzésének erősítésén volt a hangsúly. Természetesen itt is a hagyományos programok határozták meg a kirándulás formáját, de sokkal több volt a szabad program, az önálló kezdeményezés lehetősége. Kirándulásaink általában egynaposak voltak.

- A pályáztatási tevékenységünk

Itt az általunk kiírt pályáztatási rendszerünkről kell írnom. (Az más kérdés, hogy manapság az egyesületek, alapítványok működése, így a miénk sem, képzelhető el pályázati támogatás nélkül.) Első pályázati kiírásunk óta (amit még a város 12–18 éves korosztályának írtunk ki) sokat változott a pályáztatásunk rendszere, feltételei és elbírálása. A bíráló bizottságok tagjai széles körből kerültek ki, így városunk polgármesterétől kezdve a vízművek igazgatóján át, művészekig, tanárokig, újságírókig. A pályázati határidő lejártá után (januárban jelent meg a kiírásunk, júniusi határidővel) a pályázati munkákat fénymásoltuk, elküldtük a bírálóknak, kivételt a képzőművészeti alkotások kategóriája képez, ahol a pályaművek eredetije került elbírálásra.

Az 1990-es évek végére jelentős mértékben csökkentek a felajánlások és a pályázati pénzek összegei. Valószínűleg e tevékenység is túlnőtte iskolánk lehetőségeit (1993 óta megyeivé, 1995 óta regionálissá módosult pályázati kiírásunkat). Ma már a pályázati rendszerünk megszűnt.

- A középiskolai tudományos konferenciák

1998-ban fogalmazódott meg először, hogy a hosszabb lélegzetű történelmi, természettudományos munkákat az ünnepélyes díjkiosztón nem lehet előadni. Felmerült tehát a konferenciák gondolata, amely végül lassan felváltotta a pályáztatási rendszert. Az első évben két konferenciát rendeztünk, történelmit és természettudományit. Ezek anyagát – ha a felkészítő tanárok érdemesnek tartották és lehetőségeink megengedték – ki is adtuk könyv alakban.

2001-től egyik évben az egyik, a másik évben, a másik tárgykörben folyt az előadások. A meghívott diákok az addigi pályázatainkon sikeresen szereplő intézményekből kerültek ki, de ma már több más intézmény diákja, tanára is részt vesz a programokban meghívásos alapon. Régóta támogat bennünket a megyei ismeretterjesztő egyesület (TIT Öveges József Ismeretterjesztő Egyesület), többek között ifjúsági tagságot ajánlva fel a szereplőknek. Az eddigi öt-hat középiskolai tudományos konferencián több mint negyven előadó szerepelt.

- Az ismeretterjesztő előadások

A dokumentumok alapján kiszámolható, hogy az elmúlt tizenhét évben 32 előadás hangzott el. Megállapítható, hogy tagjaink szívesen vesznek részt ilyen rendezvényeken akár előadóként, akár érdeklődő közönségként, szívesen kérdeznek, kialakult az előadások kultúrája.

- Az Izsák Filmklub, majd Izsák mozi

A társaságokban zajló pedagógiai folyamatok fontos tényezője az, hogy a társaság felnőtt segítői a tagok tanárai az iskolában. A személyes kapcsolatok intenzitása, a visszacsatolások nagyobb köre, az ismeretterjesztő színteret tekintve, segíti felmérni a tagok igényeit,

elképzeléseit, reakcióit.

Diákjaink filmkultúráját nagyon gyengének ítéltük, ezért indítottuk el az Izsák Filmklubot. A filmnézés kultúrája, a kiválasztott filmek elemző áttekintése, nagyon mélyről indult. A tagok által választott és az általunk (tanársegítők) javasolt filmek kompromisszuma volt az első komolyabb siker. Az elemzések (egy tea mellett a mozi után) változó sikerrel folytak (itt elsősorban a létszámra gondolok), de mindenképpen hasznosnak bizonyultak. Az anyagi források csökkenése itt is érezte hatását.

- *Kiadványaink*

Eddig öt kötetünk jelent meg, és iskolánk két kiadványánál is közreműködtünk. Ugyan ez nem nagy szám, de ha azt nézzük, hogy elődök is hasonló gyakorisággal adtak ki könyveket, nincs miért szégyenkeznünk. Természetesen minden elképzelésünknek, terveink megvalósításának az anyagiak szabnak határt. Így volt ez a XVIII-XIX. században, így van ez a XX. és a XXI. században is.

Első kiadványunk 1993-ban került ki a nyomdából. Az alcím – „Az Ady Endre Általános Iskola és Gimnázium Izsák Imre Képzőtársaságának kiadványa” – is mutatja, hogy még kevés dokumentum, kevés esemény állt mögöttünk. Úgy gondoltuk az „évkönyvszerű” munkánk első felében az intézményről, a második részében pedig a társaságról számolnánk be. Az iskola bemutatása után (működésének leírása, ének-zene és rajz tagozat, sportélet, a diákönkormányzat, az erdei iskola) írtunk iskolánk fontos eseményeiről. Majd társaságunk rövid története volt olvasható, aztán az 1992–1993-as tanév végzőseinek névsora, végül pedig versenyjeink díjazottjainak névsora zárta le a közös munkát.

Második kiadványunk 1999-ben készült. Szerény kiállítású, lényegre koncentráló munka. A harmadik történelmi konferencia „1848–1849 Zala Megyében diákszemmel” című anyagának szerkesztett változata.

Harmadik kiadványunk 2002-ben az „Izsák kör-kép” CD-ROM volt. Úgy gondoltuk, hogy dokumentumainkat számítógépre vesszük (ennek előnyeit most is élvezem), és egy dokumentumtárban helyezük el. Újdonsága volt: a viszonylag olcsó előállítás (szükség szerint írhatunk, anyagi haszonszerzés nélkül egy újabb példányt), a könnyű hozzáférés és az egyszerű tárolás. De nem fogadta akkora figyelem, mint nyomtatott elődeit. Újszerűsége, számítógépet igénylő hozzáférése csökkentette az iránta való érdeklődést. Bővített változatát könyv alakban is szeretnénk megjelentetni.

Következő kiadványunk 2006-ban jelent meg szerény költségvetéssel, szerény külsővel. A megjelenése óta eltelt idő is azt bizonyítja, hogy az útja sokfelé vezetett, a híre gyorsan terjedt. Önkormányzati hivataloktól, a szerzőkig, az iskolák tanáraitól a könyvtárakig, az újságokig jó volt a fogadtatása. Az először megjelent 400 példány után sikerült újabb 200 példányt kinyomtatni.

Utolsó természettudományos konferenciánk anyaga 2008-ban jelent meg, színes háttéranyaggal 400 példányban.

Jeleztem, hogy nevünk is kötelez, de mindig is akadt olyan érdeklődő diákunk, aki a sok felfedezést felkínáló, a csodálatos bolygónkon túli világ felé fordult. Ez persze sokak érdeme, de főleg a választók öröme, gazdagodása, sok esetben nagyon alapos munkája. Az órai tevékenységen túl, a fizika szakköri, csillagászati szakköri tevékenységek mellett, illetve a társasági színterek esetén az ismeretterjesztő előadások, a pályázatok voltak azok a meghatározó elemek, amelyek összekapcsolták az Ady Iskola Izsák Imre Alapítványa és a Vega Csillagászati Egyesület tevékenységét az elmúlt évtizedekben. Örömmel tapasztaltuk azt, ha újra és újra kiderült valakiről, hogy az egyesület tagja lett, megfigyeléseket, közösségi munkát végzett, jól érzi magát egy érdekes, összetartó társaságban.

A kapcsolat visszafelé is hatott, előadásokat, bemutatókat kértünk az egyesülettől, több

tanulónk volt csillagászati táborban. Ugyanakkor nem hallgathatom el a kapcsolatunkban újabban felmerülő kérdéseket sem. Az általános iskolásoknak kell egy segítő, olyan támogató személy, aki érzékkel, türelemmel tereli az egyesület felé az érdeklődő diákat (akár az Ady Iskolában is). Tehát aki elindul tőlem, tőlünk, annak egy vezető kell a Vega közössége felé. Mostanában nincs ilyen személy és a diákok, bár küldjük őket, nem mindig érkeznek meg a közösségbe. Írom ezt úgy is, hogy meg kell állapítanom, az átadott stafétabotot az új nemzedék másképpen viszi tovább, mint ahogy én képzeltem, miután lemondtam a társaságnál, a hozzá alakult alapítványnál vállalt tisztségeimről. De ez nem baj, csak létezzen, dolgozzon, akár más utakon is haladva a szervezet!

A sok jó tapasztalatom, a sok szép emlék viszont azt sugallja, ez csak időleges állapot. Az utánpótlás tőlünk is célba ér a Vega Csillagászati Egyesületnél, beteljesítve a bevezetőben írt soraimat: vagyis a csillagászati ismeretterjesztéssel közvetített ismeretek is eljutnak majd minden érdeklődő lélekig.

Mi más lehetne a zárás, mint a választott cím. Középiskolás koromban az egyik diákigazgató választáson találtuk ki, ami gondolatiságában, ma már úgy érzem, túlmutat az akkori helyzeten, és jól festi alá a fenti soraimat.

Dúcz Mihály